

Prefaci

Ei quauquarren de coneishut qu'es tipos d'intervencion sober era forma lingüística pòden èster plaçadi laguens de dues perspectives diferentes: era que se limite a concèber era seleccion e era fixacion d'ua lengua normativa e era que met en relacion er establiment des principis normatius damb era estabilizacion d'ua lengua pleaments foncionau que pogue èster emplegada en totes es activitats dera vida vidanta (J. V. Neustupný (1970) «Basic types of treatment of language problems», *Linguistic Communications* 1: 77-100). Era prumèra, que nomentam normativa o prescriptiva, partís soent dera creença ingenua qu'existissen formes de lengua intrinsècament corrèctes e critèris objectius que permeten de reconeisher-les e fixar-les. Era segona, nomentada de cultura dera lengua, ten compde dera complexitat des usatges reaus e cerque e promòu es ressorsas necessàries entà consolidar ua diversitat foncionau que respècte e dinamize es usatges colloquiaus e assegure en un còp eth foncionament autonòm, creatiu e eficaç dera lengua dera literatura, des mèdia escrits e audiovisuaus e des divèrsi tipos de tèxtes expositius. Era codificacion lingüística consistís en establiment dera ortografia e dera lengua normativa, que ven ua lengua de referéncia entàs usatges generaus e formaus. Era perspectiva dera cultura dera lengua ajuste as objectius dera codificacion es dera elaboracion lingüística, que compòrte eth completament des ressorsas expressives en tot cercar es so-

lucions necessàries entà toti es usatges coneishuti e eth desenvolopament estilistic que hè a percèber es connotacions e es gradèrs des sensi aqueridi pes formes lingüísticas emplegadas enes usatges naus. Atau se ve claraments qu'es objectius dera elaboracion son fundamentaus e es dera codificacion i son subordinadi.

En cas der occitan en generau e der aranés en particular, sonque era manèra de procedir pròpia dera cultura dera lengua pòt assegurar er usatge satisfasant d'ua lengua a on, damb era soleta airina d'un modèl que sigue rigidaments normatiu, ei impossible revitalizar eth sens lingüistic des usatgèrs, de cada còp mès amendrit. Cau partir de recerques sober era lengua viva e d'estudis der ensems des tèxtes existents, com prumèr pas d'un trabalh que hèsque a circular, refortisque e adapte es ressorsas tradicionaus dera lengua. Cau, donc, establir un programa entar ensenhament e era difusion des modèls de lengua que compòrte ua formacion especifica e era produccion d'ua seria de materiaus utils entar aprenedissatge e eth refortiment de tot tipe de ressorsas lingüísticas. Er ensenhament s'a d'orientar ath tractament foncionau dera lengua orau a partir de situacions d'usatge e dera lengua escrita a partir deth comentari e dera produccion de tèxtes: lectura analitica e critica, adaptacion de tèxtes, redaccion programada e traduccion enes dus sensi des parells de lengües estudiades. Es materiaus necessaris entà desvolopar era descubèrta e eth refortiment des ressorsas

expressives comprenen es manuaus de bon usatge e de traduccion, es dictionaris d'usatge, de regims verbaus e adjectivaus e de col·locacions, e tanben es manuaus utils entàs usatges professionaus com es libres d'estil e es vocabularis especializats, tot aquerò en emplegar es possibilitats des airines informatiques.

Eth *Diccionari castelhan-aranés* de Frederic Vergès ei un instrument particularaments util entà arténher eth tipe de formacion que digui. Er autor s'ei esforçat a trapar totes es equivaléncias des mots espanhòls contengudi ena version en linha deth *Diccionario de la lengua española* dera Real Academia; atau a obtingut ua presentacion deth lexic aranés d'ua abundància excepcional. Ath delà d'aquerò, a hijut es tèrmes gascons der aute costat dera termièra politica e soent tanben mots lengadocians e provençaus que pòden ajudar ara comprenença des tèxtes escrits en divèrses varietats occitanes. En cada cas son precisades es diferents accepcions des mots. Eth diccionari permet, donc, de trapar ua solucion a qui cerque eth mot aranés que li cau entà exprimir es sues pensades e es sòns sentiments. Tanben fornís en ua mesura fòrça importanta ua seguida d'informacions necessàries gràcies ara preocupacion der autor per aufrir era traduccion de toti es torns e es expressions que conten eth diccionari de partença e illustrar fòrça mots damb frases que n'exemplifiquen er usatge.

Prenem ar azard era votz «tanto» (advèrbi). Ena traduccion trapam cinc sinonims: *tant*, *talaments*, *talaments atau*, *autant* e *autestant* (damb era varianta *autrestant*). Er article con-

ten tanben 23 frases d'exemple, que permeten d'illustrar er usatge des divèrsi sinonims, e 27 torns castelhans damb era traduccion aranesa, soent multipla. Avem atau en començament der article: «*No chilles tanto*, non idòles tant. *Comió tanto como comiste tú*, mingèc autant que mingères tu; mingèc autant que tu. *Ha trabajado tanto que está agotado*, qu'a trabalhat talaments qu'ei rendut. *Yo quiero tanto como tienes tú*, jo ne voi autrestant coma tu n'as. *Yo tengo tanto como tienes tú*, jo n'è autant que tu. *Tanto el uno como el otro descienden del mismo linaje*, autrestant era un coma er aute son gesudi dera madeisha soca. *Si tardas tanto ayer nos iremos sin ti*, se t'i estàs autant coma ager que mos n'anaram sense tu. // **algún tanto** un bèth shinhau; un shinhau; un pecigòt; un chirric; quauque shinhau; un drin *dV* [a on *dV* vòu díder gascon de dehòra dera Val D'Aran]. *Esta noche el frío ha cedido algún tanto*, delàneit eth heired qu'a hloishat (o qu'a adocit) un bèth shinhau.» Serie preciós que s'elaborèsse un indèx des tèrmes e des torns aranesi, que permeterie de recuperar-ne totes es equivaléncias e toti es usatges exemplificadi en diccionari.

Mos cau demorar que i age pro gent joena prèsta a trabalhar ena produccion des materiaus qu'è enumerat. Ara madeish avem d'arregraïr a Frederic Vergès eth trabalh enòrme qu'a hèt entà pr'amor de dotar er aranés dera airina mès importanta qu'existís actuaments entà facilitar eth sòn usatge.

XAVIER LAMUELA

Prològ

Era coexisténcia idiomática que se produís elaguens era nòsta societat, sustot enes encastres dera administracion e der ensenhament, a descaperat er estat de mancances e vuet lingüistic en que se trape era nòsta lengua e hè indispensabla era consulta plan soent e de contunh d'un diccionari qu'acare, en nòste cas, er aranés tamb eth castelhan. Aquesta consulta ven a èster de besonh non sonque per rasons de trabalh o d'estudi senon tanben pes exigéncias dera vida vidanta. Qu'ei atau qu'un diccionari deu d'èster un conselhaire fidèu e prèst entà trèir-mos deth dobte.

En present diccionari donc, qu'avem avut plan de suenh entà que mos conselhe tamb plan de profit e ath madeish temps, en tot mantier ues determinades condicions:

- a) Qu'avem desvolopat un plan ordenat a on avem causit accepcions e sinonims autrestant deth terrador aranés coma dera rèsta deth domeni occitan.
- b) Contrabalançar ua petita partida des mancances lexicus qu'ath long dera mia vida d'ensenhaire dera lengua e dera cultura araneses è constatat qu'existissen, causa qu'a estat era tòca que m'a possat en aguest mestier en tot demorar de poder respòner as besonhs deth futur usatgèr entà que i trape, aumens lèu tostemp, eth mot cercat.

De toti qu'ei sabut qu'èm tamb ua manca de dictionaris ideologics coma de dictionaris de sinonims. Gésser d'aguest varat maluro-

saments demore entà long e, en tot açò non arribe, toti es classaments de sinonims occitans vieràn a èster un apòrt positiu entà ua mèns nauta coneishença dera nòsta lengua, ath temps qu'amien ath hèit qu'er usatgèr coneishè o descurbisque aumens bèth un d'aguesti sinonims.

Ena elaboracion d'aguest trabalh, d'aguest punt d'enguarda, s'a volut enriqueir era sinonimia, qu'a despièt d'èster un aspècte segondari, credem totun qu'ei de plan d'interès; atau donc, que poiratz trapar soent, ath cant des votz castelhanes, ua cordiòla de sinonims der encastre occitan aufrida en tot hèr-ne ua causida des mèns expandits e en remercar-ne era sua apertenéncia dialectau.

Aguest diccionari non sonque avem volut qu'estèsse destinat entà usatgèrs de lengua castelhana o coneishedors deth castelhan senon tanben entàs madeishi aranesoparlants, que coma coneishedors dera predita lengua, se trapen plan soent tamb mancances de lexic occitan. Coma mèns ensús avem remercat, era foncionalitat deth diccionari ven a èster recipròca.

Qu'ei per'mor de tot çò qu'avem expausat que podem díder qu'aguest diccionari bilin-güe, ei un diccionari d'usatge actiu, ja que permet de produir e revirar enonciats lingüistics.

Atau madeish qu'avem sajat de cénher era polisèmia d'un mot en toti aqueri contèxtes que mos a estat possible e que l'avem hornit de plan d'enonciats, colloquialismes, frases

hèites, modismes, arrepervèris, etc., toti es qu'avem creigut mès avients entà arténher ua comprenença e un enriquiment dera lengua mès nauti.

Vos presentí aquest diccionari sense cap de pretension e plan umilaments sense sajar pas bric d'impausar arren ad arrés (*o* a degun), pr'amor qu'era mia tòca qu'ei era de transmèter era lengua que m'estèc passada peth mèn larèr e pes vesins deth mèn pòble de Betren en un prumèr moment e mès enlà per toti aqueri auti vesins des auti pòbles aranesi. Era mia "agòra" siguec: Cap deth Carrèr, Cal e eth Penau, es amassades deth vediau, es taulejades dera matança o pelèra, des hèstes majors, eth trabalh dera vida vidanta, e quin cornèr que siguesse se virave entà jo en palèstra de leçons magistraus, a on eth bresilhar dera lengua me regaudie en tot escotar-la (...e que seguís!). Quin gò!, quina gaujor!, quin doç plaser! mèstes mèn, de vosati aprení eth riquèr dera lengua, e coma hilh arregraít d'aciú estant avetz era mia arreconeishença entà tostemp.

Toti es tèrmes d'aquest diccionari son atestats autan ena lengua escrita coma ena parlada. Atau ena lengua escrita sò partit autrestant de d'auti diccionaris occitans (demoren toti eri mercats ena bibliografia) coma de tèxtes d'autors nòsti que senhali tamb eth títol dera òbra, er autor e eth numèro de pagina, e dera lengua parlada remèrqui aqueri mots, non pas toti, qu'ei naturau, obtenguts de determinades personas e que nomenti. Ena lengua escrita m'è tengut çò de mès possible as conclusions deth Conselh dera Lenga Occitana (CLO) e as Normes Ortografiques der Aranés aprovades peth Conselh Generau d'Aran eth 5 d'octobre de 1999; qu'ei plan per açò qu'avem includit en bèri mots variantes grafiques que balhen ua mès grana unitat dera lengua:

- a) Atau eth grop latin **-ct-** darrèr un **e** gascon qu'a dat **-èt** o **-èit**, **-et** o **-eit**: hèt|hèit; net|neit, trèt|trèit, tet|teit, etc.; era segona grafia manten era madeisha pronóncia [ˈhɛt], [ˈnɛt], [ˈtrɛt], [ˈtɛt], etc.
- b) Atau madeish eth grop latin **-fr-** qu'apareish en aranés tamb un element vo-

calic enter era **h** (de **f**) e era **r**; mercam era forma pangascoa **hr-**: heired|hered|**hred**; heiregar|heregar|**hregar**, herèisho|hrèisho, haraga|**hraga**, halagèth|**hlagèth**, etc.

- c) Es advèrbis de manèra en **-ment** les transcriu en **-ments** en vertut de qu'atau ac è entenut tostemp as mèn mètres. Aquesta forma ja campe en documents medievaus: "*Solamenz que lo coms lo fes segurtad de son cos* (País de Sola, 1.252). "*Sept homis de Camfranc viencon prumeramentz poblar* (Cartulari d'Auloron, 1.290) e autenticada aué per aué en mantun escrit: "Alavetz mos lheuàvem **doçaments** e tamb veu (votz) baisha...¹ "...è besonh de parlar **longaments** tamb vos²". "**Erosaments** qu'aquera nabeta d'anar tà Hòs cada dia l'aucupave e ath madeish temps, s'esvargie³".
- d) Rebremem que **B** e **V** latines, quan son enter vocaus, dan [w] en uns endrets e [β] en d'auti, en Aran era partida de Pujòlo. Generauments sonque mèrqui era prononciacion en començament des articles: lauar|lavar [w], auents|avents [w], cauilha|cavilha [w], etc. Atau tanben: gardava [w], parlava [w], parlaves [w], etc.
- e) Es infinitius pronominaus de d'outes variantes lingüistiques les transcrivem ena forma aranesa entà facilitar-ne era comprenença. Atau: **lavar-se** en torn de **lavà's dV**¹; **lavar-se** en torn de **se lavar leng**, etc.
¹Mès totun avem parçans de *dV* qu'an era madeisha forma qu'era aranesa coma ei eth cas der Armanhac.
- f) Atau madeish avem ahijut ath cant des substantiuseadjectiusen: **-èr**, **-èra**; **-tor**, **-tora** enter parentèsi es sòns corresponents en occitan centrau: **-ièr**, **-ièra**; **-tor**, **-triz**. Ex. darrèr, darrèra|darrièr, darrièra; lector, lectora|lector, lectritz.
- g) Eth sufixe **-ARIA** o **-ERIA** balhe substantius que designen establiments o

mèrquen collectius abstractes o con-
crèts. Era prumèra forma correspon
sustot as variantes autes qu'eth gas-
con – **-aria**, **-ariá** [-a'rjo] [-a'rje] –,
mès tanben ei tengut a de còps en gas-
con amassa tamb era forma especifica-
ments gascona, **-eria**: *pesca* > pescaria,
ostau > ostalaria, *prada* > pradaria|pra-
deria, *vaca* > vacaria|vaqueria, etc.
Qu'avem tengut en aquest diccionari
ambdues formes de manèra indistinta.

Coma en tot prètzhèit e mèns en un de
lexicografic, sai que i traparatz mancaments,
que non a estat pas era mia volentat de hèr
quauquarren d'enciclopedic. Atau madeish sò
conscient que vau a de còps en un senscontra
d'abituds malaürusaments plan arraicsades,
mès que per leiautat ara lengua e ath mèn

patriotisme lingüistic i hèsqüi tèsta. Admeti
totun eth dialòg e era critica en toti es sòn
aspèctes, tostemp que, coma ei de demorar,
agen quauque fundament e siguen amiades
peth desir d'amielhorar aquest prètzhèit. Mès
sonque en un punt non admeti discusion: er
amor que semièren es mèns pairs laguens eth
mèn còr ara *Tèrra* aranesa e a tot aquerò qu'era
embarre.

D'aciu estant mercegi a toti aqueri que
m'an balhat eth còp de man quan n'è avut
eth besonh. Eth nòm de plan d'eri demore en
apartat d'arregraiments es uns e d'auti enes
nòtes que gessen ath long deth diccionari.

E entà toti vosati futurs usatgèrs sonque
dider-vos: *Dauritz-lo e servitz-vo'n!*

ER AUTOR

¹*Pensant ena Val d'Aran*. Casimir Ademà Mora.

²*Era isla des diamants*. Mn J. Condò Sambeat.

³*Casa pairau*. Mª Pilar Busquets Medàn.

Bibliografia

CASTELHAN

Diccionari Castellà-Català i Català-Castellà. 1986. Albertí, editor. Barcelona

Diccionari Castellà-Català. Diccionaris Enciclopèdia Catalana. Diputació de Barcelona. Maig 1989.

Diccionario de la lengua española. Edición del Tricentenario. RAE-ASALE. Obra Social de "la Caixa". dle.rae.es.

Diccionario de sinónimos y contrarios. Editorial Teide. Barcelona. 1971

Gramática esencial del español. Manuel Seco. Aguilar S.A. de Ediciones. Madrid. 1972.

Gran diccionario de Frases Hechas. Spes Editorial, S.L. Larousse. Barcelona. 2001.

Gran Enciclopedia Larousse. Editorial Planeta S.A. 1973¹.

La traducción basada en el significado. Mildred L. Larson. Eudeba, 1989. Buenos Aires.

Vocabulari terminològic Castellà-Català. Comitè d'Empresa Nestlé-Esplugues. 1983.

¹Es cites en castelhan tamb autor son gessudes d'aguesta òbra.

CATALAN

Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística. Xavier Lamuela. Quaderns Crema, Assaig Minor. Barcelona, 1987.

Diccionari d'Informàtica. Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. 1986.

Diccionari de Carreteres Català-Castellà-Francès-Anglès. Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. 1991.

Diccionari de frases fetes, refranys i locucions. Amb l'equivalència en castellà. Enciclopèdia Catalana Barcelona 2000.

Diccionari de l'empresa elèctrica. TERMCAT. Barcelona 1989.

Diccionari de sinònims, idees afins i antònims. S. Pey Estrany. Teide SA. Barcelona.

Formació de termes amb elements cultes. TERMCAT. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona, 1990.

Gran Enciclopèdia Catalana. Enciclopèdia Catalana, SA. Barcelona 1980.

Introducció al llenguatge jurídic. Carles Duarte i Montserrat, Pilar de Broto i Ribas. Departament de Justícia. Direcció General de Relacions amb l'Administració de Justícia. Departament de Governació. Escola d'Administració Pública de Catalunya. Generalitat de Catalunya.

Terminologia de fires i congressos. TERMCAT. Centre de Terminologia. 2003.

OCCITAN

2au Concors Literari de Narracion 1992. Pagès editors. Colleccion Garona 3. Lleida, 1993. Conselh Generau d'Aran.

450 mots que cau saber entà començar a liéger, escrïver e parlar er occitan dera Val d'Aran. Conselh Generau d'Aran. 1992.

Ací que repòse Nevares e d'outes narracions mexicanes. Pere Calders. Arrevirada de Xavièr Gutiérrez Riu. Pagès editors. Colleccion Garona Classics 2. Lleida, 2008.

Arbes e arbilhons dera Val d'Aran. Conselh Generau d'Aran.

Arrepervèris. Colleccion Garona 2. Pagès editors. 1992.

Atlas Linguistique de la Gascogne. Jean Séguy, Xavier Ravier [e d'auti]. Editions du Centre National de la Recherche Scientifique. Paris, 1971.

Ausèths. Les noms gascons des oiseaux sauvages. Francis Beigbeder. Per Noste / Nosauts de Bigòrra. 1986.

- Caçaires de paraules ena Val d'Aran.** Roger de Gràcia. Colleccion Garona Estudis 5. Pagès editors. Televisió de Catalunya S.A. Lleida, 2008.
- Casa pairau. Memòries de Clara Charlet.** Pilar Busquets Medán. V. A¹.
¹Plan per avança d'èster publicada aguesta narracion en Vademecum, era sua autora ena decada des ans 70 me hec present d'ua fotocopia dera madeisha, qu'aué d'aciu estant li mercegi.
- De quan panèren un peishic de país.** 4au Concors literari Mn. Condò Sambeat. Colleccion Garona 5. Pagès editors. 1994. Conselh Generau d'Aran.
- Diccionari Català-Occità|Occitan-Catalan.** Claudi Balaguer, Patrici Pojada. Llibres de l'Índex. Barcelona, 2005.
- Diccionari d'arquitectura.** Loïs Gaubèrt, Mi-quèl Donin. IEO edicions. 2012.
- Diccionari General Occitan.** Cantalaua. Edicions Cultura d'Òc, 2.003. Lo Monastèri (Rodés).
- Diccionari Occitan(aranés)-Anglés. Dictionary English-Occitan (Aranese).** Ryan C. Furness. Pagès editors. Lleida, 2006. Colleccion Garona.
- Diccionari occitan-francés (Gasconha).** Patric Guilhemjoan, Elisa Harrer. Edicions Per Noste, 2021. 3 tòmes.
- Dict'd'Òc-locongrès.org.**
- Dictionnaire Atau que's ditz!** Français-Occitan (Gascon des Hautes- Pyrénées). Mantuns autors. Département des Hautes-Pyrénées. Conselh Generau. Association Parlem. 1998.
- Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes.** Simin Palay. Editions du CNRS. Paris. 1980.
- Dictionnaire Français-Occitan Provençal.** Robert Rourret. C. Lacour, Editeur. Nimes. 1999.
- Dictionnaire Occitan-Français d'après les parlers languedociens.** Louis Alibert. Institut d'Études Occitanes. Toulouse. 1977.
- Du gascon au latin (Origines latines du Gascon).** J. Bouzet, Th. Lalanne. Librairie Bénése, 1.937. Saint-Vincent-de-Paul (Landes).
- El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó.** Joan Coromines. Curial Edicions Catalanes. 1990.
- Éléments de phonétique de l'occitan.** Robert Lafont. Vent Terral. 1983.
- Entre dos llenguatges.** Joan Coromines. Ed. Curial. Barcelona. 1976.
- Era equipa des Remosigaires.** Enric Lluch. Arrevirada de Mª José Fernández Anglada. Editorial Bruño, 1998. Conselh Generau d'Aran.
- Era Isla des Diamants.** Mn J. Condò Sambeat. Conselh Generau d'Aran. 2006.
- Era Mieja Guadanheria. Era Torneria.** José Luís Mezquita del Cacho, Vicent Simó Sevilla. Conselh Generau d'Aran. 2001.
- Era mineria dera Val d'Aran.** Joan Santamaria, Elisa Ros, Jordi Gavalda. Conselh Generau d'Aran. 2008.
- Era plaça deth Diamant.** Mercè Rodoreda. Arrevirada de Manuela Ané Brito. Pagès editors. Colleccion Garona Classics 3. Lleida, 2009.
- Era prumèra Guèrra Carlina ena Val d'Aran. Eth fòrt dera Libertat e er espitau de Casau, origina dera institucion sanitària aranesa.** Joan Carles Riera Socasau. Conselh Generau d'Aran. 2004.
- Era sanitat ena Val d'Aran s. XVII e XVIII.** Joan Carles Riera Socasau. Colleccion Solei d'Autan 2. Institut d'Estudis Ilerdens. Diputació de Lleida. Lleida, 1998.
- Era Val d'Aran.** Juli Solé i Santaló. Arrevirada de Frederic Vergés Bartau tamb era colaboracion de Paquita Cuny Mòga e R. Mª Salgueiro. Institut d'Estudis Ilerdens. Colleccion Solei d'Autan 1. Lleida, 1988.
- Ereus dera tèrra.** Francés X. Boya. Colleccion Garona Estudis 7. Pagès editors. Institut d'Estudis Ilerdens. Diputació de Lleida
- Es vèrbs conjugadi. Morfologia verbau aranesa.** Veronica Barès, Xavier Lamuela, Jordi Suïls, Frederic Vergés. Llibres de l'Índex. Barcelona, 2003.
- Estudio sobre el dialecto aranés.** Casimiro Ademà Mora. Editorial Occitania. Barcelona. 1969.
- Eth jòc popular tradicionau ena Val d'Aran.** Manel Serrabona Mas, Pili Ares Carabias. Institut d'Estudis Ilerdens. Colleccion Solei d'Autan 5. Lleida, 2001.
- Flor de vinha en Medòc paroles d'òc du vignoble à Saint-Estèphe.** Alain Viaut. Editions de la Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine. 1992.
- Glosari gascon dels fonemes juridics arcaics dam anotacions e remèrques.** Maurice Morere. Garbure etudiante. Pau. 1980.
- Gramatica aranesa.** Aitor Carrera. Colleccion Garona Estudis 1. Pagès editors. Lleida. 2007.
- Gramatica de l'occitan gascon contemporanèu.** Maurice Romieu, André Bianchi. Presses universitaires de Bordeaux. 2005.
- Gramatica Occitana.** Loïs Alibèrt. Centre d'Estudis Occitans. Montpelhièr. 1976.
- Grammaire Bearnaise.** André Hourcade. Editée par l'association Los Caminaires. Pau.
- Hè un arramat d'ans.** Conselh Generau d'Aran. 2001.
- Hered.** Tòni Escala. Solei d'Autan 11. Institut d'Estudis Ilerdens. Diputació de Lleida. Lleida, 2010.
- Initiation au gascon.** Robert Darrigrand. Per Boste. 1971.
- Istòria dera Glèisa en Aran.** Mn Jusèp Amielh Solé. Archiprestat Val d'Aran. Avescat d'Urgelh. Editorial Larcos. Barcelona, 2016.

- Jacinta, casa e país.** Pepita Caubet Delseny. Pagès editors. Colleccion Garona 15. Lleida, 2005.
- L'apport de Gerhard Rohlfs (1892-1986) à la connaissance des langues pyrénéennes: parentés, disparités.** Actes du colloque. 64300 Orthez. 2007.
- La Vall d'Aran i els Catalans.** Conferencia bahlhada en "Ateneu Obrer del Districte II" Barcelona, eth 23 d'octobre de 1913, per Jusèp Sandará i Bacaria.
- Libre de Lectura.** Departament de Cultura, d'Ensenhament e Ajuntament de Vielha e Mijaran. Dilagro S.A. Lleida 1984.
- La llengua occitana.** Pèire Bec. Edicions 62. Barcelona. 1977.
- La Margalide Gascoue e Meslanges de di-berses poesies de Bertran Larade** {Tolosa, 1604}. Reproduccion fotografica. Besièrs, 1979.
- La terminologie pastorale dans les Pyrénées Centrales.** Alfons Th. Schmitt. Librairie E. Droz. Paris, 1934.
- Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne.** Gerhard Rohlfs. Max Niemeyer Verlag. Tübingen.
- Les interférences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parles du Comminges et du Couserans.** Pierre Bec. Presses Universitaires de France. Paris. 1968.
- Letres deth país. Edicion III e IV deth Prèmi Aran de Literatura.** Colleccion Garona 18. Pagès editors 2006 Lleida. Conselh Generau d'Aran.
- Lexique du gascon parlé dans le Bazadais 1879.** Jacques Boisgontier e Jean-Bernard Marquette. Les amis du Bazadais. Bordeaux 1982.
- Literatura e d'auti tèxtes:**
- Lo gascon lèu e plan.** Michel Grosclaude. Omnivox International, 1977.
- Mn. Josep Condó i Sambeat. Una figura des-tacada de la cultura aranesa.** Llorenç Sánchez i Vilanova, pag. 168. Història i Cultura del Pallars 1983.
- Manuel pratique d'occitan moderne.** Pierre Bec. Editions Picard. Paris. 1973.
- Memento grammatical du gascon.** Jean-Pierre Birabent, Jean Salles-Loustau. Escòla Gaston Febus. Nosauts de Bigòrra. 1989.
- Miscellanèa en aumenatge a Melquiades Calzado de Castro.** Institut d'Estudis Aranesi. Conselh Generau d'Aran. 2010.
- Mn. Josep Condó i Sambeat. Una figura des-tacada de la cultura aranesa.** Llorenç Sánchez i Vilanova. Història u Cultura del Pallars. 1986.
- Montjòia. Antologia de tèxtes gascons pirenencs** [sègleXIX-sègle XX (prumèr tèrç)]. Transmetem-Pescalua. Orthez, 2009.
- Moria! ... Èm perduts!.** Tòni Escala. Colleccion Juvenila. Conselh Generau d'Aran. 2009.
- Nau Testament.** Bíblia BCI. Archiprestat d'Aran-Avescat Urgelh. 2010.
- Normes Ortografiques der Aranés.** 25 Aniversari 1983-2008. Edicion commemorativa dera aprobacion des Normes. Conselh Generau d'Aran. 2008.
- Normes ortografiques der Aranés.** Conselh Generau d'Aran. 2003.
- Nòrmes ortografiques der aranés.** Tèxt provisionau. Departament de Cultura dera Generalitat de Catalonha. Barcelona 1982.
- Passejada toponimica ena Val d'Aran (Escunhau).** Frederic Vergès Bartau. VII Jornades Universitàries Occitanocatalanes. D.L.: L-600-05. Conselh Generau d'Aran.
- Paraules dera tèrra.** VIau edicion deth Prèmi Mn. J. Condó Sambeat. Pagès editors. Colleccion Garona 7. Lleida 1997. Conselh Generau d'Aran.
- Parlar plan.** Gilabèrt Nariò. Per Noste. 2017.
- Pèira de tartèr.** Maria Barbal. Arreverida de Veronica Barès Mòga. Pagès editors. Colleccion Garona Classics 5. Lleida, 2011.
- Petit diccionari castelhan-aranés (occitan)-catalan-francés./aranés (occitan)-castelhan-catalan-francés.** Frederic Vergès Bartau. Conselh Generau d'Aran. 2009.
- Petit Dictionnaire Français-Occitan** (Bearn). La Civada-Per Noste, 1984.
- Pichon diccionari Francés-Occitan.** Jacme Taupiac. Institut d'Estudis Occitans. C.R.E.O. de Tolosa. 1977.
- Poesies gascoues (1620).** André du Pré. Edicion critica per Joan-Francés Courouau. Seccion francesa dera Associacion Internacionau d'Estudis Occitans. Montpelhièr, 1995.
- Preconizacions del Conselh de la Lengua Occitana.** Document de sintèsi. Número 6. 2007. Lingüística Occitana-Gianni Vacca.
- Presoèrs dera mar gelada.** Francés Boya Alòs. Pagès editors. Colleccion Garona 8. Lleida, 1998.
- Racondes bracs.** Pagès editors. Colleccion Garona 1. Lleida, 1992. Conselh Generau d'Aran.
- Reglas d'Escritura.** Comission Toponimica Occitana. IEO.
- Solitud.** Víctor Català. Arrevirada de Maria Vergès Pérez. Pagès editors. Colleccion Garona Classics 1. Lleida, 2007.
- Tanplan tornèc.** Antònia Escala. Institut d'Estudis Ilerdens. Diputació de Lleida. Colleccion Solei d'Autan 7. Lleida, 2004
- Tèrra Aranesa** [revista]. Fondacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran [mantuns numèros].

Vacances en aranès. Vocabulari en imatges.

Direccion Generau de Politica Lingüística dera Generalitat de Catalunya. Conselh Comarcau dera Val d'Aran.

Vademecum Aranense. Compilat per Jèp de Montoya. Conselh Generau d'Aran. 1999.

Vastin Lespy (1817-1897). Actes du colloque de 2008. Imprimerie Charont. Oloron-Santa Maria.

Vocabulari aranès. Mn. J. Condò i Sambeat. Butlletí de Dialectologia Catalana. Barcelona, 1915.

Vocabulari d'espòrts d'iuèrn. Olga Besolí. D.L. L-237-04. Conselh Generau d'Aran.

Vocabulari de restaurants. Eisharc L. Jaquet Solé. D.L.: HU-173/2000. Conselh Generau d'Aran.

Vocabulari dera construccion. Vergés-Castañeda. D.L.: HU-94/2006. Conselh Generau d'Aran.

Vocabulari occitan, mots, locucions e expressions idiomatiques recampats per centres d'interès. Andrieu Lagarda. Institut d'Estudis Occitans. Tolosa. 1971.

D'AUTI

Vocabulario de Benasque. Angel Ballarín Cornel. Talleres Gráficos La Editorial. 1971. D.L. Z-660-71. Zaragoza.

Vocabulario básico bilingüe: Aragonés-Castellano y Castellano-Aragonés. Antonio Martínez Ruiz. Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa. Uesca, 1997.

a

a *f a m.* Palabra que termina por a, paraula qu'acabe tamb un a // **a por a y b por b** tamb totes es menudén-cies; tamb toti es tarlats.

a *prep a {tamb er article eth|er se contracte en ath|ar; tamb er article era ac hè en ara e, tamb er article plurau es ac hè en as}*. *Dáselo al niño, a los niños*, da-la'c ath mainatge, as mainatges. // (*lugar, dirección*) entà, tà. *Ir a Lleida*, anar entà Lleida. *Llegar a la función de las diez*, arribar entara foncion des dètz. *Bienvenidos a Vielha*, planvenguts tà Vielha. // (*casa*) entà çò de. *Voy al médico*, me'n vau entà çò deth mètge. // (*lugar, distancia*) a. *El castillo está a diez kilómetros de aquí*, eth castèth qu'ei (o se trape) a dètz quilomètres d'ací. // (*lugar, situación*) a. *Al lado de*, ath cant de. *Se encuentra a orillas del lago*, se trape ath cant (o a tocar) dera aurèra deth lac. // (*tiempo*) entà, tà. *A las ocho de la mañana*, entàs ueit deth matin. *Vendré a la noche*, vierèi entath ser. // (*fecha*) a. *¿A cuántos estamos hoy?* –*A ocho de julio*, –*A guaire èm aué?* –Èm a ueit de junh-sèga; –*Guaire n'avem aué?* –*Aué n'avem ueit de junh-sèga.* {*en bèri casi non se tradusís pas*} *Betren, a 6 de febrero*, Betren, 6 de herevèr. // (*tiempo pasado*) ath cap de. *A los pocos meses se vino*, ath cap de pògui mesi se'n tornèc. // (*manera*) a. *A la francesa*, ara francesa. *A pie, a caballo*, a pè, a chivau. *A oscuras*, ar escuro. // per. *Vino a la fuerza*, venguec per fòrça. // (*instrumento*) a, tamb. *Escribir a lápiz*, escrìver a (o tamb) gredon. *Moler a palos*, batanar a balhoades. // (*proporción, precio*) a. *Al ocho por ciento*, ath ueit per cent. *A 10 € el kilo*, a 10 € eth quilò. // (*hipótesis*) se. *A no ser esto cierto*, s'açò non ei pas vertat. // (*complemento indirecto*) a. *Dilo a tu madre*, ditz-ac a ta mair (o ara tua mair) // (*complemento directo*) {non se tradusís pas}: a) quan eth c.d. ei en plurau. *He visto a los cazadores adentrarse en el bosque*, qu'è vist es caçaires calar-se en bòsc. b) devant des nòms comuns de persones, d'animaus o d'objèctes indeterminats. *Te presento a mi marido*, te presentí eth mèn òme. *Llamad a un médico*, hetz a vier un mètge. *Suelta al perro*, dèisha d'anar eth can. c) devant un complement qu'expressisqu'un collectiu. *Invitaron al vecindario*, convidèren eth vesiat. // a. a) devant es pronoms indefinits, demostratius e relatius quan aguesti designen ua persona. *No compran a na-*

die, non crompen pas ad¹ arrés (o a degun). *Miramos a este muchacho*, guardam ad¹ aguest gojat. b) devant un nòm o un pronòm que compausen (o formen) eth dusau tèrme d'ua comparason. *Le gusta tanto como a su nieta*, li eishaute (o li va) autant coma ara sua arrèr-hilha. c) devant un nòm de persona o d'animau plan determinadi. *He visto a tu tío en la feria*, qu'è vist a ta oncle (o ath tòn oncle) ena hèira. *Hemos encontrado a Moret en el huerto*, qu'avem trapat a Moret en uart (o en casau). // a {devant un pronòm personau hòrt}. *Nos escogieron a nosotros*, mos causiren (o alistèren) a nosati. *Hemos escogido a él*, qu'avem escuelhut ada¹ eth. // a (ath|ar, ara, as) {en frases qu'expressissen reciprocitat}. *Amaos los unos a los otros*, aimatz-vos (o estimatz-vos) es uns as auti. // a {entà esvitar era amfibologia}. *Persigue el perro a la liebre*, acace eth can ara lèbe (o eth can acace era lèbe). // (*complemento de nombre*) a {devant d'un nòm de persona o causa personificada}. *Amor a los padres*, amor as pairs. *Respeto a la vejez*, respècte ara vielhesa (-essa). // de {devant d'un objècte}. *Olor a resina*, flaira d'arrasera. *Tiene miedo al lobo*, qu'a páur deth lop. // (*régimen de ciertos verbos*) a, anar {vèrb}. *Voy a ver lo que hace*, me'n vau anar veir (o anar campar) çò (o ce) que hè. // a, de {dempús deth vèrb començar + inf}. *Empezó a ir por malos caminos*, comencèc d'anar per mali camins. // **al + inf** en. *Al verle se calló*, en veder-lo se carèc. *Al salir el sol nos levantamos*, en gèsser eth solei mos lhevèrem (o levèrem). // **a por** anar {comprar}; anar {cercar}. *Ir a por la leche*, anar cercar era lèit. *Ir a por el pan*, anar tath pan. // **a que** entà que. *Acostúmbralo a que meriende un poco*, acostuma-lo entà que vrespalhe un shinhau. // **ja que...!** (*convencimiento ante una duda*) vòs-te jogar que...! *¿A que lloverá esta noche!*, vòs-te jogar qu'aneit ploirà! // **ja que no...!** (*desafío*) a veir se...!, te hèsqui es garres que non...! *¿A que no lo levantas!* A veir s'ac lhèves!; te hèsqui es garres que non ac lhèves! // **¿a qué viene?** (o **¿a qué?**) a sant de qué (o de qui)...?, tamb quina rason...? *¿A qué viene esto que me cuentas?* A sant de qué me condes açò?; tamb quina rason me condes açò?; tamb quina rason me vies a compdar açò!

¹Aguesta preposicion devant d'un adjectiu, pronòm o adverbí que comence per vocala passe a: *ad* (o *ada*).

ab intestato *loc adv* ab intestat.

ababol *m bot* (*amapola*) pansavèc [w], passavèc [w] pas-savèt [w], paparòc *dV*, cascaret *dV*, rosèla *f leng*.

abacá *m bot* (*Musa textilis*) abacà. // (*fibra*) abacà, canam de Manila.

abacería *f* especiaria, botiga {de minjars}.

abacero, ra *n* especièr, a.

abacial *adj* abadiau; abadièr, a. *Iglesia abacial*, glèisa abadiau.

ábaco *m arquit* abac, taula *f* de capitèth. // (*instrumento aritmético*) abac. // *min* (*artesa*) com, nauc, tòc *dV*, nauca *f*.

abadejo *m* (*bacalao*) bacalhan [baka'ʎa], merluça *f dV*, molua *f*. // *ornit* (*reyezuelo*) reipetit, reipichon, arrechic *dV*. // *entom* (*carraleja*) cuca *f* vinatèra. / (*cantárida*) cantarida *f*, cantarilha *f*.

abadengo, ga *adj* abadiu. // *m* abadia *f*.

abadesa *f* abadessa.

abadía *f* (*monasterio*) abadia, monastèr *m*. // (*dignidad abacial*) abadia. // (*vicaría*) abadia, rectoria.

abadiato *m* abadia *f*.

abagarrarse *v pron* (*amancebarse*) víver en concubinatge, amigar-se, víver amassa, aconsiar-se *dV*.

abajadero *m* (*pendiente*) costalat, pala *f*, arribent, arribentor *f*, arriba *f*, còsta *f*, penent, candau *dV*, pujòla *f*.

abajamiento *m* (*acción de bajar*) abaishament, abaishatge, abaishada *f*, devarament // *fig* abaishament, umiliacion *f*.

abajar *v tr* (*bajar de un sitio a otro*) baishar, devarar. // (*de nivel*) abaishar.

abajеño, ña *adj n* dera tèrra baisha.

abajo *adv* (*debajo*) dejós, baish, avath [w]. *El estante de abajo*, eth palmar de dejós (o de baish). // (*lugar bajo*) baish. *Estamos abajo*, qu'èm baish. // (*dirección*) enjós, entà baish. *Dos calles más abajo encontrarás la iglesia*, dus carrèrs (o dues carrères) mès enjós traparàs era glèisa. *Se fueron río abajo*, se n'anèren arriu enjós. // **¡abajo!** entà baish!; avath! *¡Abajo el dictador!* Entà baish eth dictator! // **abajo de** mens de. *Tiene abajo de mil euros*, a mens de mil euros. // **abajo del todo** (**debajo**) ath dejós de tot. // **aquí abajo** aciu dejós; aciu baish. // **cuesta abajo** còsta enjós. // **de... abajo de...** entà baish; de... enjós; de... avath. *Del rey abajo*, deth rei enjós (o entà baish). // **de arriba abajo** de naut entà baish; de naut en baish; de naut enjós. // **echar abajo** hèr a quèir; revirar. *Echar abajo un gobierno*, hèr a quèir un govèrn. / capvirolar (ò), capvirar, camavirar, manar Garona enjós. *Echar abajo los proyectos de uno*, capvirolar (o manar Garona enjós) es projectès de quauquarrés. / (*un edificio*) desbastir; esbauçar; desapitar *dV*; hèr a quèir; desquilhar. / (*un avión*) abàter; hèr a quèir; desrocar (ò); desquilhar. // **el abajo firmante** eth jossignat, ada; sossignat, ada. // **hacia abajo** entà baish; ar enjós; entà avath. // **ir abajo** anar entà baish; anar (ar) enjós; devarar; anar capenjós. // **los de abajo** es de dejós; es de baish; es de davath. // **más abajo** mès enjós; mès entà baish. *Está sentado más abajo*, qu'ei seigt

mès enjós. / (*en un escrito*) mès enjós; mès tà devant. *Como se detallará más abajo*, talaments coma remercaram mès enjós. // **por abajo** per baish. *Se fue por abajo*, se n'anèc per baish. / (*debajo*) peth dejós. // **venirse abajo** esbauçar-se; quèir en tèrra (o en solèr); vier-se'n. *El muro se ha venido abajo*, eth paredau s'a esbauçat (o se n'ei vengut tà tèrra).

abalanzar *v tr* (*de la balanza*) verificar {es balances}. // equilibrar, aplomar. *Abalanzar el peso*, aplomar eth pes. // (*lanzar*) lançar, arronçar, aborrir *dV*.

• *v pron* lançar-se, arronçar-se, aborrir-se *dV*, aboishar-se, abrivar-se *leng*, enventir-se. *Se abalanzó sobre el ladrón y lo detuvo*, se lancèc sus eth lairon e l'arrestèt. // *amer* (*el caballo*) encabrar-se, quilhar-se.

abalaustrado, da *adj* balustrat, ada; baranat, ada.

abalastrar *v tr* balustrar, baranar.

abalear *v tr agr* escampar, grerar (è), passar era grèra, escampilhar. // *amer* tiralhar.

abaleo *m agr* (*acción*) escampatge, greratge, escampilhatge, escampilhada *f*. // (*escoba*) escampa *f*, grèra *f*, escampilh. // (*planta con que se hace el abaleo*) bedoth {grèra}, escoba *f* {escampa}, auvienh {escampilh}.

abalizamiento *m aeron mar aut* balisatge.

abalizar *v tr* balisar.

aballar *v tr* botjar, mautar, màver|móver *dV*, mudar. // (*ganado*) ahocar, amiar, tocar (ò). // (*pintura, líneas*) amortesir, embrumar, amortosir, esfumar, trebolar.

aballestar *v tr mar* salhar.

abalorio *m* veiret, gran de veire. // *pl* (*conjunto*) veiro-talha *f*, veiria *f*, veirèra *f*. *Collar de abalorios*, colieret de veirotalha.

abaluartar *v tr* bastionar, embarrir, fortificar, cinturar.

abanderado, ada *n* pòrtabanèra|pòrtabandèra, pòrtadrapèu. // *fig* cabecèr (-ièr), pòrtabanèra. *Fue un abanderado del sindicalismo*, estèc un cabecèr deth sindicalisme.

abanderamiento *m mar* (*de un barco*) nacionalizacion *f*. // (*en el ejército*) enrotlament.

abanderar *v tr mar* nacionalizar. // *fig* èster ath devant de.

abanderizar *v tr* (*dividir en banderías*) faccionar, hèr partits.

• *v pron* (*pertenecer a banderías*) èster de faccion. / (*a un partido*) afiliat-se, inscriber-se.

abandonado, da *adj* abandonat, ada; desemparat, ada; deishat, ada. *Encontrarse abandonado* de (o *por*) todos, trapar-se abandonat de toti. *Un niño abandonado*, un mainatge desemparat. // *fig* (*negligente*) deishat, ada; negligentós, osa; desdeishat, ada; mau-suenhós, osa; deisha-m'èstar *inv*. *Es una persona abandonada*, qu'ei un dèisha-m'èstar. // *adj n* (*niño*) amassat, ada; espitalet, a; trapat, ada. // **tener algo abandonado** aver quauquarren ar abandon (o ar espitlòri; aver quauquarren abandonat (o deishat, o desdeishat).

abandonamiento *m* abandon, abandonament, abandonadís.

abandonar *v tr* deishar (è), abandonar, deishar (è) èstar, desmanténguer|desmantier, desdeishar (è), quitar, desemparar. *Abandonar a los hijos*, deishar es hilhs.

Abandonó sus estudios, deishèc estar es sòns estudis. *Aquí lo tenéis, lo abandono todo*, aciú qu'ac avetz, ac dèishi estar tot. *Abandonar la familia*, anar-se'n de casa. *Abandonar el trabajo*, deishar eth trabalh. // abandonar, desamparar. *Abandonar la ciudad a merced del enemigo*, desamparar era ciutat a mans der enemic. // *fig (descuidar)* non pas encuedar-se de *pron*, negligir, non pas aver suenh de, deishar estar, desamparar, non pas préner en compde, desencuentar-se de *pron*, desentener-se de *pron*, non pas dar-se'n de; desencuedar-se de. *Abandonar sus quehaceres*, non pas aver suenh deth sòn trabalh (o des sòns prètzheïts). / (*deportes*) abandonar, retirar-se *pron*, pètirar-se *pron*, relenquir. / pèrder. *Abandonar la tranquilidad*, pèrder era quietud.

• *v pron (entregarse)* abandonar-se, deishar-se (è) d'anar. *Abandonarse a la bebida*, deishar-se d'anar ath béver (o ara chaueta o ara chauadera *fam*). // *fig (descuidarse)* deishar-se d'anar, desanar-se, negligir-se, desdeishar-se (è). / (*en el vestir*) anar desmandrengat, ada (o desgargalat, ada; o maujargat, ada). / (*desanimarse*) deishar-se d'anar, descorar-se (ò), descoratjar-se, pèrder eth hinc. *Abandonarse a la desesperación*, deishar-se d'anar ath desespèr. / (*confiarse*) hidar-se *dV*|fidar-se.

abandonismo *m* derrotisme, desfachisme *leng*.

abandonista *adj n* derrotista, desfachista *leng*.

abandono *m* (*acción de abandonar*) abandon, desmanteniment, abandonament, desamparament, desdeishament. // *fig (descuido)* deishadesa *f*, desatención *f*, dèisha-m'èstar, desampara *f*, incalhença *f leng provl* incalença *f vlh*. / *dep* abandon. / (*confianza*) hidança *f dV*|fidança *f*, confidança *f*.

abanicar *v tr* ventolar, ventallar, airejar, esventar.

• *v pron* esventar-se, ventolar-se, ventallar-se, airejar-se.

abanicazo *m* ventolada *f*, esventada *f*.

abanico *m* ventalh, esventader. // (*cola de pavo real*) arròda *f*, gòda *f dV*. // *fig* garba *f*, esventalh, seria *f*, tièra *f*. *Un abanico de salidas*, ua garba de gessudes. // *mar* craba *f*. // (*abanico eléctrico*) amer ventilator. // **en abanico** en esventader.

abaniqueo *m* esventament, ventallament.

abaniquería *f* esventalharia.

abaniquero, ra *n* esventalhaire, a.

abano *m* esventader [gran penjat en plafon].

abanto *m* ornit (*Neophron percnopterus*) agla *f* blanca, maria blanca *dV*, capon fèr *prov*. / (*Aegyptius monachus*) arrian nere. / (*cualquier buitre*) arrian, arrianglo.

abañar *v tr* passar, querierar (è), crierar *dV*, crivelar, porgar [gran].

abaratado, da *adj* baishat, ada de prètz; amercandit, ida; desençarit, ida.

abaratamiento *m* desençariment, baishada *f* de prètz, rebash, baisha *f* des prètz.

abaratar *v tr* (*bajar el precio*) baishar eth prètz, desençarir, amercadir. / abaishar, rebashar.

• *v pron* èster mens cara.

abarca *f* (*calzado*) sandala, avarca, espartelha|espartenya.

abarcador, ra *adj* abraçaire, a.

abarcar *v tr* (*rodear con los brazos*) abraçar, abraçar, embarrar, sarrar, gahar, aganchar, cué-lher // (*con las manos*) amanar, amadar. // *fig (comprender)* contén-guer|contier, inclúdir, cénher, embarrar, amassar, comprèner. *La lección para mañana abarca dos páginas del libro*, era leçon entà deman conten dues pagines deth libe. // (*con la vista*) arténher, apercéber, enro-dar (ò). // (*tomar a su cargo*) amassar, encuedar-se'n de *pron*, amiar [ath còp]. // **abarcar varias** (o **muchas**, o **demasiadas**) **cosas** encuedar-se'n ath còp de cau-ses de tot orde; encuedar-se'n ath còp de plan (o massa, o tròp) de causes. // **quien mucho abarca, poco aprieta** qui (o aqueth que) plan vòu abraçar, sarre pas guaire; qui (o aqueth que) tot ac vòu, tot qu'ac pèrd; pòt se pòt èster ath còp ena profession e en campanau.|... ena profession e bandoir es campanes.

abaritonado, da *adj* abaritonat, ada.

abarloar *v tr* mar arrambar, abordar (ò).

• *v pron* arrambar-se, abordar-se (ò).

abarquillado, ada *adj* bèuc, a; arcat, ada; enguerlit, ida; desvirat, ada; vlinat, ada.

abarquillamiento *m* embeucament|beucament, arcament, corbament, plegament, enguerlida *f*.

abarquillar *v tr* embeucar (è)|beucar (è), desvirar, enguerlir, corbar. *El calor ha abarquillado la puerta de la cocina*, era calor a beucat era pòrta dera codina.

• *v pron* embeucar-se|beucar-se, enguerlir-se, arcar-se, gimblar-se, corbar-se, plegar-se, vlinar-se, torcejar-se. *Se ha abarquillado la estantería con el peso de la vajilla*, s'a embeucat eth palmar peth pes dera vaishèra.

abarracamiento *m* barracatge, barracament, cabanatge.

abarracar *v intr* barracar, cabanar.

• *v pron* barracar-se, cabanar-se.

abarraganamiento *m* concubinatge, aconsia *f dV*.

abarrajar *v tr* (*arrojar*) lançar, arronçar, aborir *dV*. // *agr (varear)* abatalhar, abatanar, hlagerar (è), bàter, latassar, latassejar, acanar, abalhar *leng*, abalhoar. *Abarrajar los nogales*, latassar es escarèrs. // (*sacudir*) se-codir, segotir, sambotir *dV*, batsacar, brandir, esvedilhar. *Sacudir la cabeza*, cabocejar; hèr a anar eth cap.

• *v pron amer (envilecerse)* avilir-se, agorriar-se|agorriar-se, agusardir-se.

abarracadero *m* (*atasadero*) hangàs, hangassar / mar encalatge, encalhada *f*.

abarracamiento *m* encalhament, immobilizacion *f*, blocatge. // *fig (atolladero)* empachadís, trebuc, endravadís. / (*apuro*) copacap, trincacap, pensament, chepic, endravadís.

abarrancar *v tr* esclavassar [w], arrollhar, ensarriar, esbarrancar, enreçar *dV*|enregar. *El aguacero abarrancó los campos sembrados*, eth bategat esclavassèc es tèrres semiades.

• *v intr (embarrancar)* encalhar, encalar *leng*.

• *v pron mar* encalhar-se, encalar-se. // *fig (meterse en un atolladero)* endravar-se, empalancar-se.

abarrisco (o **a barrisco**) *adv* a vista de uelh, a vista de nas.

abarrotado, da *adj* (*ateestado*) borrat, ada; claufit, ida; atapit, ida; sarrat, ada; plen enquiàs antelies; plen

coma un ueu; entifonat, ada. *Un autobús abarrotado*, un bus plen enquiàs antelies (o bombat de gent). // plen, ea (-ia); conhit, ida; entifonat, ada; semiat, ada *fig. Una página abarrotada de faltas*, ua pagina semia-da (o conhida) de peques (o fautes).

abarrotar *v tr* (asegurar con barrotos) barrar, abarroar. // *mar* arrimar, estibar. // (llenar completamen-te) atapir, claufir, emplir, conhir. // *amer* monopolizar, agarbar, acaparrar, arrecaptar, atraçar *dV*. • *v pron* atapir-se, emplir-se. *El tren se abarrotó de viajeros*, eth tren s'atapic de viatjaires. // *amer* desenca-rir-se, baishar de prètz.

abarrote *m mar* hèish, paqueton, fardada *f leng*, tro-ceta *f*, bala *f*, balòt. // *amer* (tienda de comestibles) es-peciaría *f*. // *pl alim* (artículos) alimentacion *f sing*, productes coloniaus.

abarse *v pron* hèr-se enlà, hèr arrèrpè, hèr-se endarrèr, hèr-se tad arrèr.

abartrosis *f med* diartrosi.

abastarse *v pron* aver-se (o dar-se) per satisfèt; acon-tertar-se, abastar-se.

abastecedor, ra *adj n* provedidor, a; fornidor, a|hor-nidor, a; fornisseire, a *leng*.

abastecer *v tr* aprovedir|provedir, fornir|hornir, avita-lhar, revitalhar, abastar, procurar. *Abastecer de ropa de invierno*, aprovedir de ròba d'ivèrn. *Abastecer de di-nero a alguien*, procurar de sòus a quauquarrés. // (de viveres) avitalhar|revitalhar, provedir, fornir|hornir, bostifalhar, apitançar [*<* pitança].

• *v pron* aprovedir-se|provedir-se, avitalhar-se, for-nir-se|hornir-se, procurar-se, atarnir-se de, revita-lhar-se. *Abastecerse de trigo*, provedir-se de horment.

abastecido, da *adj* [*pp* de *abastecer*] // (provisto) apro-visionat, ada; provedit, ida; atarnit, ida|atèrnit, ida; hornit, ida; avitalhat, ada. *Comercio bien abastecido*, comèrc plan aprovisionat.

abastecimiento *m* aprovediment|provediment, apro-visionament, avitalhament|revitalhament. *Abasteci-miento de aguas*, aprovediment d'aigües. // (de viveres) provediment, aprovisionament, viscoalhes *f pl*, vita-lha *f*, fornidura *f*|hornidura *f*. // *pl* (de provisiones) avi-talhament *sing*|revitalhament *sing*, vitalhes *f*. *Comi-saría de abastecimiento*, commissariat d'avitalhament.

abastionar *v tr* bastionar, embarrir, fortificar, cinturar.

abasto *m* veir **abastecimiento**. // abondor *f*, abon-dància *f*, abondi *leng*. // *pl* avitalhament *sing*. *Polícia de abastos*, polícia d'avitalhament. // **dar abasto** arribar per tot; èster pro entà. *No damos abasto*, non arribam pas per tot; non èm pas pro entà... [vèner, dar minjars, etc.]. // **dar abasto a** (seguido de un nombre) arribar (o artèrner) entà; sufrir a. *No pudimos dar abasto a toda la demanda*, non podèrem pas ar-tèrner entà tota era demanda. // **plaza de abastos** mercat. / *amer* (matadero) aucider, escorjader.

abatatar *v tr* *amer* espaurir, espaurugar, acovardar. / ahuecar|ahuegar, aflaquir, abàter, desconortar *dV*. *El calor me abatata*, era calor m'ahuègue.

abate *m ant* clèrgue. // (clérigo francés o italiano) prèste, curat.

abatí *m amer* (maíz) milhòc. // (bebida alcohólica) abatí.

abatible *adj* (asiento, mueble) inclinable, a. // **ser aba-tible** poder èster enclinat (o abatut, o esbauçat);

poder-se enclinar (o abàter, o esbauçar, o desbastir). *Los muros del castillo eran fácilmente abatibles*, es murs deth castèth èren de bon esbauçar (o desbastir).

abatido, da *adj* abatut, uda; matracat, ada. // (desani-mado) deishat, ada d'anar; alabatut, uda; desconor-tat, ada; eslangorit, ida; desencoratjat, ada; esbait, ida; estalimòrt, a... *de calor y viento del sur/abatidos por aquel bochorno/o sofocados por el fuerte viento...*, de ca-lor e balaguèra/esbaites per aqueth caumàs/o estofats per airolàs...¹. *Estar abatido*, baishar era aurelha; èster alabatut. // (despreciable) mespredable, a|menspre-dable, a; mesprediu, iva|mensprediu, iva; aule, a. // (mercancía) despredat, ada; desvalorat, ada; devaluat, ada; desvalorizat, ada.

¹Francés Sabi. V A. pag. 600.

abatimiento *m* abatement, abaishment. // (desáni-mo) aclapament, languiment, abatement, atupiment, dèisha-m'estar, desconòrt, flaquèra (-ièra) *f*, descorat-jament, glahèr *dV*, destalent, maucòr, esvaïment. // (deshonra) vergonha *f*, escòrna *f*, opròbi, ignominia *f*, hastialetat *f*, desaunor. // *mar* abatement.

abatir *v tr* (bajar, hacer bajar) abaishar, plegar, baishar. *Abatir las velas*, abaishar es veles. // (derribar) abàter, hèr a quèir, desquilhar, desbastir, esbauçar, derrocar (ò), ablacar *leng*, desapitar. *Abatir un avión*, derrocar un avion. // (tumbar) abàter, ajaçar, amorrar en solèr. // *fig* (humillar) abàter, umiliar, alabaishar, capbai-shar, abaishar, aclapar|aclapir, baishar era ala. *Abatir el orgullo de alguien*, alabaishar eth capinaut de quau-quarrés. // (desmontar) desmontar, des-hèir, desbarga-nar *fam*. // (desanimar) abàter, maucorar (ò), descorar (ò), descoratjar, desaconortar, aclapar|aclapir. // **aba-tir el rumbo mar** abater-se.

• *v intr* *mar* abater-se *pron*.

• *v pron* (arrojarse) lançar-se, arronçar-se, aborrire-*dV*. // (desanimarse) abater-se, aclapar-se, dei-shar-se d'anar, descoratjar-se, descorar-se (ò)|mauco-rar-se (ò), destalentar-se, pèrder es talents.

abatojar *v tr* (batojar) acanar, batanar, latassar, latasse-jar, abatalhar, malhar. *Abatojar las lentejas*, latassejar es dentilhes.

abayado, da *adj bot* baccifòrme, a.

abazón *m* (en algunos mamíferos) gauta *f*, gautassa *f*.

abdicación *f* abdicacion. // renonciament *m*, renonci *m*, renonç *m*.

abdicar *v tr* abdicar. *El rey abdicó el trono en su hijo*, eth rei abdiquèc eth tron en sòn hilh. // **abdicar de** abdicar; renonciar. *Abdicar de sus creencias*, abdicar des sues credences. // **aquel que abdica** abdicatari, ària.

abdicativamente *adv* per delegacion.

abdicativo, va *adj* abdicatiu, iva; abdicatari, ària.

abdomen *m anat* abdomèn.

abdominal *adj* abdominau.

abducción *f* abduccion.

abductor, ra *adj* abductor, a; abduseire, a *leng*.

abecé *m* alfabet, abecé. // (libro) beçaròles *f pl*. // (rudi-mentos) beabà.

abecedario *m* abecedari. // (abecé) beabà, beçaròles *f pl*. // (signos de comunicación) lenguatge. *Abecedario de las manos*, lenguatge des mans.